

TEORIA MOTIVAȚIEI UMANE ÎN DETERMINISMUL COMPORTAMENTULUI UMAN

**Asist. Univ. Dr. Mihaela-Adina Dumitrache¹,
Asist. Univ. Dr. Ruxandra-Ioana Moraru¹,
Asist. Univ. Dr. Loredana Dumitrașcu¹, Asist. Univ. Dr. Roxana Ranga²**

¹*Catedra de Sănătate Orală și Științe Comportamentale,
Facultatea de Medicină Dentară, U.M.F. Carol Davila, București*

²*Catedra de Prevenție Oro-dentară, Facultatea de Medicină Dentară,
U.M.F. Carol Davila, București*

REZUMAT

Motivația este o dimensiune fundamentală a personalității, o variabilă internă cu rol de suport în declanșarea și susținerea diferitelor procese și capacități psihice, a reacțiilor exterioare ale individului. Motivația pune în mișcare și direcționează individul. Ea transformă ființa umană dintr-un simplu receptacul al influențelor externe în subiect activ și selectiv, cu un determinism intern propriu în alegerea și declanșarea acțiunilor și a comportamentelor.

Activitatea, reacțiile indivizilor sunt declanșate de cauze interne; ansamblul lor a fost numit motivație de la latinescul *motivus* (care pune în mișcare). Pentru unii psihologi, motivul este numele generic al oricărei componente a motivației fiind definit ca fenomen psihic ce declanșează, direcționează și susține energetic activitatea.

Studiul motivației are drept obiect cercetarea determinantilor acțiunilor noastre: de ce ne comportăm într-un anumit fel, cum ajungem să acționăm, ce factori ne declanșează activitățile etc.

„Nici un act, nici un comportament sau atitudine nu apare și nu se manifestă în sine, fără o anumită incitare, fără o anumită direcționare și susținere energetică.“ (Golu, vol.II, 2000)

După Kurt Lewin, motivația acționează ca un *câmp de forțe* în care se află atât subiectul, cât și obiectele, persoanele și activitățile.

Din punct de vedere descriptiv, motivația se referă la „ansamblul de stimuli sau mobiluri – trebuințe, motive, tendințe, atracții, interese, convingeri, năzuințe, intenții, vise, aspirații, scopuri, idealuri, proiecte – care susțin din interior realizarea anumitor acțiuni, fapte, atitudini.“ (Neveanu et al, 1987).

Rezultă că specific pentru mecanismul motivației este caracterul ei intern, iar factorii externi în sine, care aparent provoacă sau stopează o acțiune, nu pot fi considerați motive fără o raportare la o necesitate, intenție sau o aspirație a individului.

Reiese faptul că orice factor extern, pentru a avea efect declanșator, trebuie să aibă o semnificație în raport cu factorul intern.

Componentele sistemului motivațional sunt numeroase, variază ca origine, mod de satisfacere și funcții, clasificarea și explicarea lor fiind controversate. Cei mai mulți psihologi acceptă azi că motivația umană include trebuințe, tendințe, intenții, dorințe, motive, interese, aspirații, convingeri.

În cercetarea psihologică au existat și există încă multe încercări de clasificare a formelor și nivelurilor motivației, cele mai relevante și mai des folosite în literatura de specialitate fiind clasificarea lui H. Murray, viziunea psihanalitică, teoria impulsului homeostatic și abordarea umanistă.

- Murray a identificat 20 de trebuințe fundamentale, printre care se enumeră: trebuința de realizare, trebuința de afiliere, trebuința de agresiune, de autonomie, de apărare, de dominare, de a evita situațiile neplăcute, de existență socială, de ordine, de senzualitate și sex, trebuința de înțelegere etc.

- Psihanaliza, în concordanță cu teoria lui Freud, postulează faptul că comportamentul este declanșat de tendința de reducere a tensiunii provocate de acumulările de forțe instinctuale și inconștiente.

- Teoria impulsului homeostatic consideră că impulsul poate facilita explicarea comportamentului uman, acesta fiind determinat în primul rând de satisfacerea nevoilor fiziologice. Homeostazia este procesul prin care un organism își menține

starea fizică în cadrul unor limite optime, bazându-se pe autoreglare. În aceste condiții, organismul este împulsionat să se comporte în așa fel încât homeostazia să fie restabilă.

- După cum se poate observa, această teorie este foarte simplistă și nu poate explica multe aspecte mai complexe ale comportamentului.

- Psihologii umaniști, precum Maslow nu sunt de acord cu accentul pus pe nevoile biologice, susținând că oamenii dețin un set unic de nevoi de autoîmplinire, pe lângă nevoile de natură fiziologică, psihologică și socială.

- Contribuția remarcabilă la aprofundarea universului motivațional rezultă din elaborarea **teoriei gratificării trebuințelor** de către psihologul american A. Maslow, teorie cunoscută sub denumirea de **piramida trebuințelor**. El a constatat faptul că aceste necesități nu se manifestă la întâmplare, ci într-o ordine bine definită. Ele pornesc de la necesitățile inferioare la cele superioare, altfel spus se eșalonează de la cele curente, materiale, imediate, la cele abstracte, spirituale, de durată. În structura sa de bază, piramida cuprindea doar cinci niveluri, ulterior el a mai adăugat încă două niveluri de trebuințe: cognitive (dorința de a cunoaște și înțelege) și estetice.

- În „Motivation and Personality“ (1954), Maslow elaborează celebra sa „piramidă a trebuințelor“, în care trebuințele sau motivele inferioare se găsesc la baza piramidei, iar cele superioare la vârf. Maslow împarte motivațiile în două mari grupuri:

1. Motivații de deficiență (sau datorate lipsei), din care fac parte:

- Trebuințele fiziologice: trebuința de hrană, sete, igienă, adăpost, păstrare a sănătății, de sex etc.
- Trebuințele de securitate (siguranță): nevoia de siguranță existențială, securitate emoțională, profesională, socială, relațională etc.
- Trebuințele sociale: Trebuințele de apartenență și adeziune la un grup sau categorie socială, de a fi membru al unei familii, nevoia profundă de dragoste, de relații afective.
- Trebuințele Eului: nevoia de de autoprețuire, respect de sine, prestigiu și stimă din partea celorlalți.

2. Motivații de creștere (sau de dezvoltare) din care fac parte:

- Trebuințele de realizare/autorealizare: nevoia de a ne atinge propriul potențial creativ, de a obține performanțe înalte, în activitatea cea mai puternic motivată.

- Trebuințele cognitive: nevoia de a învăța, de a ști, de a explora, de a descoperi etc.
- Trebuințele estetice: nevoia de armonie, simetrie, ordine, de contact cu operele de artă, de contemplare a lor etc.

SISTEMUL MOTIVAȚIONAL

Componentele sistemului motivațional sunt numeroase, variază ca origine, mod de satisfacere și funcții. Așa cum s-a afirmat, motivația umană include trebuințe, motive, interese, convingeri, tendințe, intenții, dorințe, aspirații

1. Tendințele sunt componente ale motivației care semnalizează o stare de dezechilibru fiziologic sau psihologic. Ele sunt trăite ca stări de agitație, alertă interioară, tensiune. Din numeroasele clasificări ale trebuințelor mai utilă în explicarea diferențelor de comportament dintre indivizi, pare cea realizată de A. Maslow, psiholog american, numită și piramida trebuințelor (1954)

Ulterior în 1970 el a mai adăugat trei trepte:

- trebuințe cognitive: a ști, a înțelege, a învăța, a descoperi;
- trebuințe estetice: de ordine, de simetrie, puritate, frumos, respingere
- trebuințe de concordanță: acord între cunoaștere, afectivitate, acțiune

Cunoașterea ierarhiei trebuințelor este utilă în explicarea comportamentelor deoarece:

- diferite trepte apar pe rând în funcție de dezvoltarea psihică, prima cuprinzând trebuințe dezvoltându-se în copilărie, adolescență sau mai târziu
- intensitatea trebuințelor scade de la bază spre vârf;
- o trebuință superioară nu se satisface decât dacă n-au fost satisfăcute într-o oarecare măsură, cele inferioare ei (este dificil pentru un profesor să activeze trebuința de a ști a unui elev dacă cele de hrană și adăpost nu sunt satisfăcute);
- cu cât o trebuință este mai înaltă, cu atât este mai caracteristică pentru om.

După criteriul genezei, psihologii diferențiază trebuințele primare, înnăscute, care tind să se manifeste la toți indivizii, în toate timpurile și trebuințele secundare dobândite numai de unii indivizi. S-a presupus că trebuințele secundare se dezvoltă din cele primare, dar după formare funcționează independent de ele. Satisfacerea trebuințelor fiziologice ale unui sugar este asociată cu aprobarea mamei. Treptat, aprobarea adulților este folosită

pentru a susține învățarea mersului sau a vorbirii. Copilul devenit elev învață la început pentru a face plăcere părinților, apoi este absorbit de studiu. La preadolescenți fumatul sau consumul de alcool sunt inițial activități realizate pentru satisfacerea nevoii de afiliere la grupul de egali și apoi devin obișnuințe. În funcție de oferta comercială sau culturală apar trebuințe noi care sunt doar mijloace pentru satisfacerea unor trebuințe care devin ulterior motive ale altor activități. De exemplu automobilul a fost la început un mijloc pentru satisfacerea trebuinței de confort, dar a devenit treptat un motiv pentru ore de lucru suplimentare din care să se câștige mai mult. Astfel, aria trebuințelor unume este în continuă diferențiere și extindere, determinând apariția unor comportamente anterioare cât și față de etapele istoriei trecute. Nesatisfacerea trebuințelor duce la stingerea lor.

Este posibilă și apariția unor anomalii în satisfacerea trebuințelor primare: astfel persoanele cu bulimie nevrotică (poftea de mâncare exagerată) deși își satisfac nevoia de hrană, continuă să mănânce; s-a observat că acest comportament însoțeste de multe ori carențele afective, prin supraalimentare, subiectul compensându-și nevoia de dragoste. La polul opus, anorexia mentală (lipsa poftei de mâncare) se presupune că ar fi determinată de un conflict cu anturajul, în special cu mama.

Dacă în calea satisfacerii unei trebuințe există un obstacol, apare o stare de încordare numită frustrare. Răspunsurile la frustrare sunt diferite, cel mai frecvent fiind agresivitatea. Frustrarea este un fenomen inevitabil în viața psihică; când este moderată, ea are efecte benefice asupra dezvoltării personalității. Astfel imposibilitatea îndeplinirii iubirii datorită diferențelor de statut poate determina o muncă îndârjită pentru a urca în ierarhia socială. Datorită caracterului inevitabil al frustrării, personalitățile echilibrate posedă toleranță la frustrare, suportând, în anumite limite, stări de tensiune intensă fără a dezvolta comportamente patologice. În legătură cu trebuința, circulă și alte noțiuni mai vag definite.

Dorința este trebuința conștientizată.

Tendența (impulsul sau propensiunea) este trebuința aflată în stare de excitabilitate accentuată care determină o pornire spre mișcare, acțiune spontană.

Intenția este tendința cu un grad superior de elaborare mentală, orientată spre un scop.

2. Motivele sunt trebuințe atât de puternice încât determină, declanșează acțiunile, activitățile prin care se satisfac. Ele posedă două segmente corespunzătoare funcțiilor motivației:
 - segmentul energizant, forța cu care este declanșată și susținută activitatea și direcția (aspectul orientativ – direcțional)

Vectorii-motive nu există izolați, ci formează grupuri sau constelații de motive. Într-o constelație relațiile dintre motive sunt analog celor dintre forțele fizice:

- motive diferite pot avea aceeași direcție și același sens, energia lor cumulându-se; un elev învață pentru a primi o notă mare, pentru că dorește să se afirme în grup sau pentru că este interesat de un domeniu;
- motivele pot avea orientări diferite, fiecare vizând realizarea altei activități; poți dori să vizionezi un spectacol sau să mergi în excursie la munte. Uneori aceste activități se ordonează în timp, satisfăcându-se succesiv; când nu este trăit pe plan subiectiv ca o stare de tensiune foarte puternică, care se cere înlăturată.

CONCLUZII

În cercetarea psihologică au existat și există încă multe încercări de clasificare a formelor și nivelelor motivației, cele mai relevante și mai des folosite în literatura de specialitate fiind clasificarea lui H. Murray, viziunea psihanalitică, teoria impulsului homeostatic și abordarea umanistă.

BIBLIOGRAFIE

1. **Maslow A** – Valences of motivation theory for prediction of behavior, *J. Dent. Res.*, 1971
2. **Piaget J** – *Dimensiuni interdisciplinare ale psihologiei*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972
3. **Sahleanu V, Popescu Sibiu I** – *Introducere critică în psihanaliză*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1972
4. **Vlad T, Vlad C** – *Psihologia și Psihopatologia comportamentului*, Ed. Milit, București, 1978